

Cumhuriyetin 100. Yılında Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi Child Protection System in Turkey from Past to Present on the 100th Anniversary of the Republic

Semih SÜTÇÜ¹ Hüseyin BATMAN² Ersin ERASLAN³ Aykut Can DEMİREL⁴

Geliş Tarihi (Received): 20.09.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 21.10.2023

Yayın Tarihi (Published): 23.10.2023

Öz: Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar sorunu geçmişte olduğu gibi günümüzde de en çok üzerinde durulan ve iyileştirilmeye çalışılan alanlardan birisidir. Çocuklar savunmasız ve riske açıktır bu nedenle yakından izlenmeleri ve takipleri gerekmektedir. Osmanlı Devleti döneminde korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin çalışmaların daha çok vakıflar aracılığıyla yürütülmesinin yanında daha çok kültürel ve dini temellere dayanarak bireysel girişimler düzeyinde kaldığı görülmektedir. 1920’li yıllarda Kurtuluş savaşında şehit olan askerlerin çocuklarının durumu bu alanda ivedi hizmetlerin sunulmasını zorunlu kılmıştır. Çocuk Esirgeme Kurumunun kurulması korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin kurumsal kimlik altında yürütülmesi çabalarının önemli bir sonucudur. 1990’lı yıllar korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin çok daha farklı bir boyuta ulaşmasına imkan sunmuştur. Bunda en önemli gelişme Türkiye’nin BM Çocuk Hakları Sözleşmesini imzalaması ve sorumluluklarını yerine getirmeye başlamasıdır. 2011 yılında Çocuk Esirgeme Kurumunun kapatılarak yerine Aile Bakanlığının kurulması Çocuk Hizmetlerinin Genel Müdürlük çatısı altında çok daha farklı hizmet modelleriyle hizmet sunulmasına fırsat vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Çocuk, Koruma, Kurum, Model.

&

Abstract: The problem of Children in Need of Protection is one of the areas that is most emphasized and tried to be improved today, as in the past. Children are vulnerable and open to risk thus close monitoring and follow up are required. It is seen that during the Ottoman Empire, studies on children in need of protection were carried out mostly through foundations, and remained at the level of individual initiatives based on culture and religion. The situation of children of martyred soldiers in the War of Independence in the 1920s made it necessary to provide urgent services in this field. The establishment of the Child Protection Agency is an important result of the efforts to carry out services for children in need of protection under an institutional identity. The 1990s enabled services for children in need of protection to reach a much different dimension. The most important development in this regard is that Turkey has signed the UN Convention on the Rights of the Child and started to fulfill its responsibilities. The closure of the Child Protection Agency in 2011 and the establishment of the Ministry of Family in its place gave the opportunity to provide services with much different service models under the umbrella of the General Directorate of Children’s Services.

Keywords: Republic, Child, Protection, Establishment, Model.

Atıf/Cite as: Sütçü, S., Batman, H., Eraslan, E., Demirel, A. C. (2023). Cumhuriyetin 100. Yılında Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 8 (16): 183-198.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/akader>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2016 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: semihsutcu@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6833-3464

² Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sandıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: socialbatman@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8902-1577

³ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Niğde Sosyal Bilimler MYO Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, e-posta: ersin_eraslan@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0800-8966

⁴ Öğr. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Muğla MYO Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Bölümü, e-posta: aykutcandemirel@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6388-7313

Giriş

Çocuk kelime anlamı itibariyle bebeklik ile erginlik arasındaki dönem...velet olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Kanunlarımızda ise çocuk; daha erken yaşta erginliğe ulaşmış olsa da on sekiz yaşını doldurmamış birey olarak nitelenmektedir (md.3/1) (ÇKK, 2005). Çocuklar tarih boyunca korunma, yönlendirilme ve desteklenme ihtiyacı içinde olmuşlardır. Çocuklara yönelik bakış açısı genel olarak buldukları toplumsal yapıdan ve dini inanıştan etkilenmektedir. Örneğin İslam dini bütün canlı varlıklara yönelik şefkat ve merhametle yaklaşan bir inanç sistemi olup anne-babası olmayan çocuklara ilişkin olarak “yetimi sakın azarlama, senden bir şeyi isteyen kovma (Düha, 93/9-10) ayeti ile bu konuya ilişkin net mesajlar verilmiştir (Yıldız, 2017). Osmanlı döneminde çocukları da içine alan sosyal hizmete yönelik çalışmalar daha çok aile içi yardım, vakıflar, dini temelli destekler ve örgütler dahilinde yapılan yardımlarla gerçekleştirilmiştir (Ünal, 2017). Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde Çocuklara ilişkin hizmetlerin yerine getirildiği kuruluşların oluşturulmaya başlandığı görülmüştür. Bunun temel nedenlerinden biri yaşanan savaşların beraberinde getirdiği kayıplar ve korunma ihtiyacı içindeki çocuk sayısının artışıdır. Öyle ki yetimler yurdu manasına gelen “darüleytam” Balkan ve 1. Dünya savaşlarının ardından kimsesiz kalan çocukların barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla 1914 yılında kurulmuş ve 1915 yılı başlarından itibaren hizmet sunmaya başlamıştır (Ünal, 2017).

Cumhuriyetin kurulması sürecinde korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara yönelik hizmetlerin kurumsallaşma çabalarının olduğu görülmektedir. Bu süreçte 1921 yılında Ankara Himay-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. 1925 yılında Himay-i Etfal cemiyetine bağlı olarak Anneler Birliği kurulmuş ve bu çerçevede Ankara’da Keçiören Ana Kucağı hizmete açılmıştır. 1934 yılında Himaye-i Etfal Cemiyetinin ismi Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiş, 1937 yılında ise yapılan yasal düzenlemeyle Çocuk Esirgeme Kurumu kamu yararına çalışan dernek statüsüne alınmıştır. 1938 yılında ise daha önce hizmete giren Ana Kucağı, Yetimevi ve Şefkat yuvaları adlı kuruluşlar “Çocuk Yuvası” adı altında birleştirilerek tek çatı altında toplanmıştır (ASHB, 2023).

Bu çalışmanın amacı; cumhuriyetin 100. yılında korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar konusunu irdelemek, geçmişten günümüze korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara sunulan hizmetleri ortaya koymak ve konuya ilişkin değerlendirmeler yapmaktır. Bu kapsamda çalışmada Cumhuriyet öncesi dönemin ve Cumhuriyet sonrası dönemin çocuk koruma hizmetlerine ilişkin tarihsel süreç incelenerek yaşanan gelişmeler çocuk hakları perspektifinden değerlendirilecektir.

Cumhuriyet öncesi korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik çalışmalar

Tüm dünyada olduğu gibi 21. yüzyılda Türkiye’de de toplumsal ve kültürel değişimler hız kazanmıştır. Bu değişimler küresel birçok etkiyle ortaya çıksa da “korunma ihtiyacı olan çocuklar” gibi konular yüzyıllardır devletlerin üzerine düşünüp politika ve planlamalarda yer verdikleri konulardan olmuştur. Türkiye’de cumhuriyet rejiminin benimsenmesinden hemen önce ve sonrasında çocuklara verilen önem vurgulanmış, çocuk odaklı, çocuğun yüksek yararına yönelik politika ve uygulamalar hayata geçirilmiştir. Türkiye’de cumhuriyet öncesi ve sonrasında çocuk koruma konusunu açıklayabilmek için cumhuriyet öncesi dönemde özellikle Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşanan yoğun savaşlar, kayıplar ve maddi sorunların artması ile özellikle ebeveyn bakımından yoksun kalan çocukların bakım, barınma, eğitim, sağlık gibi konularda desteklenmesi önemli bir sorun haline dönüşmüştür.

Dağılma ve yıkılma öncesi dönemde Osmanlı Devleti, tarih boyunca toplumun farklı kesimlerinde yer alan korunma ihtiyacı olan çocukların durumuyla ilgilenmiş ve çeşitli dönemlerde bu çocuklar için önlemler almıştır. Osmanlı Devleti’nde halkın dayanışmaya ve yardımlaşmaya önem vermesi, korunma ihtiyacı olan çocukların korunmasına sivil girişimlerin etkili olmasını sağlamıştır. Bu girişimlerin başında Osmanlı toplumunu karakterize eden vakıfların önemli rolü bulunmaktadır. Ancak Cumhuriyet öncesi Osmanlı’nın son dönemlerinde toplumsal ve ekonomik yapının zayıflamasıyla Osmanlı vakıf sistemi eskisi kadar etkili

olamamaya başlamış ve kurumsal bir destek ihtiyacı ile devlet daha fazla rol almak durumunda kalmıştır. Devlet, “darüleytamlar, darülaceze, darülhayr-ı ali, himeye-i etfal” gibi kurumsal yapılarla da çocukların korunması, bakımı ve eğitimi gibi konulara destek vermiştir (Kesgin, 2016).

Osmanlı döneminde “korunma ihtiyacı olan çocuk” kavramı daha çok “kimsesiz çocuklar” kavramı ile kullanılmıştır. Bu bağlamda kimsesiz çocuklara sunulan hizmetler, toplumun değerleri ve dini inançlarına dayalı olarak şekillenmiş, hizmetler daha çok vakıflar ve yakın aile üyeleri tarafından verilmiştir. Osmanlı Devleti, temelde korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik “vakıflar ve sosyal uygulamalar” olmak üzere iki farklı uygulama modeli geliştirmiştir. Bu uygulama modellerinden ise öncelikli olarak aile yanında bakımı esas alan bir politikayı benimsemiştir (Bay, 2014). Osmanlı’nın dağılma döneminde savaşlar neticesinde kimsesiz çocukların sayısında artış olmuş ve bu durum kurumsal bir bakımı zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti’nde kimsesiz çocuklara sunulan hizmetler en temelde beş başlık altında ele alınabilmektedir. Bunlar şu şekildedir:

Yetimhaneler (Darü’l-eytamlar): Osmanlıda kimsesiz ve yetim çocuklar için kurulan yetimhaneler, bu çocukların barınma, beslenme ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamıştır. Yetimhanelerde daha çok çocuklara dini temelli bir eğitim verilmiş ve bunun yanında çocukların meslek sahibi olmaları için gerekli becerilerin kazandırılması hedeflenmiştir (Erkan ve Erkan, 1987). 19. yüzyılda 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları neticesinde, önemli ölçüde kayıplar ve verilen şehitlerle çok sayıda çocuk yetim kalmıştır. Kimsesiz çocukların sayısında yaşanan bu hızlı artış, devletin yeni önlemler almasını zorunlu hale getirmiştir. Darüleytamlar, ilk olarak bu savaşlarda şehit düşen askerlerin çocukları için açılacak da kimsesiz çocuk sayısında yaşanan hızlı artış yeni bir düzenlemeyi de zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda ilk olarak şehit çocukları sonrasında da diğer yetim ve kimsesiz çocuklar darüleytamlara yerleştirilmiştir (Özkan, 2006).

Vakıflar ve Yardım Kurumları: Hayırseverler tarafından kurulan vakıflar, kimsesiz çocukların bakımını ve eğitimi üstlenmiştir. Bu vakıflar, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve onları topluma kazandırmayı hedeflemiştir. Osmanlı devletinde sosyal hizmet alanına giren tüm hizmetler, 19. yüzyıla kadar vakıflar tarafından sağlanmıştır (Ünal, 2012). Osmanlı devletinde kimsesiz çocukların bakımını Tanzimat dönemine kadar ağırlıklı olarak vakıflar üstlenmişlerdir. Vakıflar daha çok dolaylı bir koruma politikası ile çocukların daha çok beslenme, barınma ve iş sahibi olmaları yönünde çalışmalar yürütmüştür (Bay, 2014). Osmanlı Devleti bir vakıf medeniyeti olarak, kimsesiz çocuklara yardım etmeyi amaçlayan sivil toplum kuruluşları ve dernekler desteklenmiştir. Bu kurumlar, çocukların ihtiyaçlarını karşılamak ve onların eğitimine destek olmak için çalışmıştır (Ünal, 2012).

Evlât Edinme Uygulamaları: Osmanlı Devleti’nde, aileleri olmayan çocukların yeni ailelere evlatlık verilmesi uygulamasına istinaden kimsesiz çocukların bir aile ortamına sahip olmaları hedeflenmiştir. Osmanlıda evlat edinme gibi bir sosyal uygulamadan bahsedilse de evlat edinilen çocuğun soy bağı ve mirasa gibi haklarının oluşmaması bakımından bu uygulama daha çok günümüz “koruyucu ailelik” uygulamasına benzemektedir (Bay, 2014).

Aile Yakınları ve Toplumun Yardımı: Osmanlı Devleti’nde kimsesiz çocuklar, genellikle aile yakınları veya komşular tarafından korunmuş ve bakılmıştır. Toplum içinde dayanışma ve yardımlaşma geleneği, bu çocukların yaşamını kolaylaştırmıştır. Bunun yanında Osmanlıda anne ve babasını kaybeden veya terk edilen çocukların bakım ve terbiyesi için kadı tarafından görevlendirilen vasiler de çocukların himaye edilmesi için bir yöntem olarak kullanılmıştır (Çelikdemir ve Arıkan, 2022).

Osmanlıda çocuklar için oluşturulmuş, ıslahhaneler, darüşşafaka, darülaceze, darülhayr-ı Ali ve Himaye-i Etfal Cemiyeti de önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu kuruluşlara ilişkin temel bilgiler şu şekilde ifade edilebilir:

Islahhaneler: Islahhaneler, “yetim ve öksüz veya aileleri kendilerine bakamayacak kadar fakir olan müslüman ve gayrimüslim çocuklara temel eğitim vermek ve meslek kazandırmak” amacıyla kurulmuştur. İlk Islahhane, 1863 yılında Tuna Valisi Mithat Paşa tarafından Niş’te kurulmuştur. Islahhaneler, meseli eğitimin yanında korunma ihtiyacı olan çocukların eğitim, bakım ve korunması bakımından önem taşımaktadır (Öztürk, 2023).

Darüşşafaka: Osmanlı Devleti’nde Darüşşafaka, 19. yüzyılın sonlarına kurulan bir eğitim kurumu olarak öne çıkmaktadır. Yetim ve kimsesiz çocuklara ücretsiz eğitim ve barınma imkanı sağlayarak, onları topluma yararlı bireyler olarak yetiştirme amacıyla kurulmuştur (Altun, 2020).

Darülaceze: 1877 Osmanlı-Rus savaşlarından sonra yaşanan göç dalgası neticesinde sokaklarda evsiz, hasta, kimsesiz çocuk ve dilenciler artmıştır. Darülacezeler, II. Abdülhamid’in fermanı ile “İstanbul’daki dilencileri, sokaklarda başıboş gezen kimsesiz çocukları, cami avlusunda yatan kimsesiz muhtaçları bir araya toplayıp ıslah ederek sanat sahibi yapmak” amacıyla kurulmuştur (darulaceze.gov.tr).

Darulhayr-ı Ali: Darülhayr-i Âli 1903-1909 yılları arasında hizmet vermiş, Abdülhamid döneminde kurulmuş küçük bir ilk mektep, kimsesiz müslüman çocuklar için bir tür yetimhane olarak planlanmıştır (Özbek, 1999).

Himaye-i Etfal Cemiyeti: 1908’de çocukların bakımı ile ilgili diğer kurumların yetersiz kalmasıyla kurulmuştur; ancak asıl yapılanması 1917’de kurulmuştur. 1. Dünya Savaşı nedeniyle cephede savaşanların çocukları ile kaybedilen topraklardan Anadolu’ya göç eden ailelerin kimsesiz ve yoksul kalan çocuklarına bakmak amacıyla “İstanbul Firuzağa’da 100 kapasiteli çocuk misafirhanesi” açılarak ilk uygulama başlamıştır. 1917’de kurulan ve 1923’e kadar hizmet sunan bu yapı zamanla tüm Anadolu’ya yayılmıştır. “Himaye-i Etfal Cemiyeti”, 1935 yılında “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu” adını almış ve 1937 yılından itibaren de kamu yararına çalışan bir dernek statüsünü kazanmıştır. 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu”nun yürürlüğe girdiği 27.5.1983 tarihine kadar, kamu yararına çalışan dernek statüsü içinde faaliyetlerini sürdürmüştür (Ünal, 2012).

Osmanlı devletinin son dönemlerinde çocukları korumaya yönelik sosyal hizmet kuruluşların oluşumunda beş temel etkenden söz edilebilmektedir:

- Savaşlarda alınan yenilgiler sonucunda toprak kayıplarına bağlı olarak göçlerin hız kazanması, göç ve savaşlarla bağlantılı çocukların aile ve yakınlarını kaybetmesi,
- Tanzimatla birlikte yeniliklerin ve reformların toplumun her kesimini etkilemesi, eğitim reformlarının hız kazanması,
- Kuruluşların meslekî eğitim görmüş nitelikli eleman ihtiyacının ortaya çıkması,
- Osmanlı’nın son dönemlerinde kimsesiz çocuklar üzerinde çeşitli misyonerlik faaliyetlerinin artmış olması,
- Savaşlar sonucunda yetim ve kimsesiz kalan şehit çocuklarına sahip çıkılması gerektiği inancı (Ünal, 2012).

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ekonomik sıkıntılar ve toplumsal değişiklikler, kimsesiz çocukların durumunu olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde yetimhanelerdeki koşullar kötüleşmiş ve kaynaklar yetersiz kalmıştır. Bu durum I. Dünya Savaşı’nın ardından vatanın işgali ve Kurtuluş Savaşı sırasında da önemli bir sorun olarak gündemde bulunmuştur. Kurtuluş Savaşı yılları ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla birlikte, çocuk haklarına ve kimsesiz çocukların korunmasına daha fazla vurgu yapılmasıyla, modern sosyal hizmet kurumları oluşturulmuş ve çocukların refahını artırmak için daha kapsamlı önlemler alınmaya başlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik çalışmalar (1920-1946)

Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet döneminin kesişiminde yer alan ve bir ulusun hayatta kalmasını ifade eden milli mücadele yıllarında Anadolu hem maddi hem de manevi yönden büyük bir felaketin içerisinde bulunmaktaydı. Bu felakete karşı canını ortaya koyarak zafer kazanan Anadolu halkı, savaşlardan yorgun, sağlık yönünden kötü, eğitimsiz kalmış, yoksulluk ve salgın hastalıkların pençesinde bir halk olarak ayakta kalabilmiştir. Kuşkusuz bu felaketten en çok etkilenen kesim yaşlılar, kadınlar ve çocuklar olmuştur (Özüçetin ve Sanatısan, 2021, s. 1).

Milli mücadele yıllarında yönetimde ikili bir yapı bulunmaktaydı. Bunlardan ilki Saltanat ve İstanbul Hükümeti diğeri ise Ankara Hükümetidir (Çağlar, 1982, s. 1). İstanbul Hükümeti çerçevesinde Birinci Dünya Savaşı ve sonrası milli mücadele yıllarında savaşa katılan Anadolu halkının arkalarında bıraktığı, felaketin eşliğindeki kimsesiz kalmış çocuklara bakmak üzere bazı hayırseverler ve kamu görevlerinin çabasıyla 6 Mart 1917 tarihinde Himaye-i Eftal Cemiyeti’nin İstanbul’da kurulduğu ve bazı şehirlerde de kısa sürede yapılarak kimsesiz çocuklar açısından önemli görevler yürüttüğü görülmektedir.* Diğer taraftan Ankara merkezli yeni filizlenen yapılanma tarafında ise 1921 yılında yeni bir Himaye-i Eftal Cemiyeti’nin kurulduğu izlenmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Söz konusu bu yeni cemiyetin üstlenmiş olduğu misyon açısından Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından büyük ölçüde desteklendiği sonrasında (1922 yılında) meclisin cemiyette yaptığı yardımları artırdığı görülmektedir (Çağlar, 1982, 2-4). Özellikle bu cemiyetin yardım heyetleri işgal altında bulunan Batı Anadolu’da kimsesiz çocuklara yönelik oldukça kıymetli hizmetlerinin olduğu yine bu dönemin öne çıkan olayları arasındadır (Kocacıyık, 2019, 30).

Milli mücadele döneminde kimsesiz çocuklara yönelik önemli bir diğer faaliyet Şark Orduları komutanı olan Kazım Karabekir Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. Kazım Karabekir Paşa’nın Doğu Cephesinde bulunduğu dönem içerisinde savaş sebebiyle kimsesiz çocuklara yönelik oldukça önemli hizmetler verdiği görülmektedir. Karabekir Paşa’nın Doğu’ya ilk geldiği dönemden itibaren (Erzurum Kongresi’nden önce) Erzurum Darüleytamından aldığı 12 yaş üzeri 33 çocuğun sanayi takımına yerleştirerek eğitimleriyle bilhassa ilgilendiği ilk faaliyetleri arasındadır. Eğitime özel bir önem veren Paşa’nın bu çizgisinde Doğu illerinde sosyokültürel teşebbüsleri geliştirmek ve bakıma muhtaç kimsesiz çocukları hayata hazırlamak amacı üzerine Sarıkamış merkezinde 12 Kasım 1921 tarihinde Çocukları Himaye Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyetin ilk faaliyeti anasınıfları açmak üzerine olmuştur. Kars Antlaşması’ndan sonra bakıma muhtaç kimsesiz çocuklar için açılan Sarıkamış Anasınıfı Mektebi Karabekir Paşa’nın Amerikalı eğitimcilerden gördüğü tarzda eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Sarıkamış’ta bu çizgide açılan okullardan bir diğeri de Sıhhiye mektebi olmuştur. Şehit ve fakir çocukları yetiştirmek amacıyla açılan bu okuldan birçok öğrenci mezun olarak Doğu illerinde sağlık alanında görev yapmıştır. Bu çizgide açılan bir diğer okulda Leyli Eytam İbtidai Mektebi’nin beş sınıflı olmasıyla Sarıkamış Askeri İdadisi’dir (Sarıkaya, 2004, s. 239-242). Bu okulların yanı sıra açılan birçok kursla çocukların vasıflı hale getirilmeye çalışıldığı yine bu dönemde görülen önemli faaliyetler arasındadır. Kısaca Kazım Karabekir Paşa’nın kendi sorumluluk bölgesinde kimsesiz kalmış ve koruma ihtiyacı olan bir ordu büyüklüğündeki (sayısı 4000’e yakın) çocuğu mahalli yardımlar sayesinde korumaya alarak, onlar için eğitime öncelikli uygun bakım hizmet olanağını sağladığı anlaşılmaktadır (Çağlar, 1982, s. 2-4).

Milli mücadele yıllarında kimsesiz çocuklar açısından bir diğer gelişme Darüleytamlar üzerinedir. Osmanlı’da uzun savaş yıllarında, savaşın ortaya çıkardığı ve perçinlediği çocuk koruma ve eğitim problemlerinin üstesinden gelmek amacıyla kurulan Darüleytamların, milli mücadele yıllarında da olağanüstü hizmetlerinin bulunduğu bilinmektedir. Oldukça önemli hizmetleri bulunan bu kurumların yönetimlerinde birlikteliği sağlayacak bir yönetmeliğin bile olmadığından hareketle söz konusu kurumların işlevselliğini artırmak amacıyla bu dönemde Darüleytamların, Maarif Nezaretinden alınarak Sıhhat ve İçtimai Vekâletine bağlandıkları ve hemen ardından yönetimde birlikteliği sağlamak üzere 1922 yılında 2042 sayılı Darüleytam Yönetmeliğinin çıkarıldığı görülmektedir (Çağlar, 1982, s. 1-3).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini yansıtan Erken Cumhuriyet dönemine damgasını vuran bu dönemdeki entelektüellerin çocuk olgusuna bakış açısı ise Batılı anlayış çerçevesindeki modern çocuk algısı üzerine olduğu görülmektedir. Bu anlayış çerçevesinde çocuğa; ulus, ulus-devlet inşasında önemli bir misyon yüklediği anlaşılmakta (Çiçek, 2020: 960) ve bu doğrultuda çocuklara yönelik birçok düzenlemeye gidildiği izlenmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ortak kültür bağları ile birbirine kenetlenmiş sınıfsız bir topluma ulaşma gayret içerisinde olan bu yeni rejimin merkezinde anahtar unsur olarak görülen çocuk olgusu bulunmaktaydı (Kocabıyık, 2019, s. 33). Ancak Osmanlı'dan yeni devralınan dönemin Türkiye Cumhuriyeti'nde metruk, kaybolmuş, sefalet içerisinde, sokakta yaşayanlar gibi birçok alt grubu bünyesinde barındıran korunma ihtiyacı olan çocuk nüfusu, yeni oluşan ulus devletin, savaşımlardan miras kalan sorunlarına ilave niteliğindedir. Özellikle İstanbul ve İzmir'de kimsesiz çocuk sorunu kronik bir nitelik taşımaktaydı. Birçok sorunla büyük fedakârlıklarla mücadele eden ulus devletin kurucu kadroları diğer sorunlarla olduğu gibi korunma ihtiyacı olan çocukların sorunlarıyla da yakından ilgili oldukları görülmektedir (Çiçek, 2020, s. 964). Bu bağlamda 1923-1946 yılları arasında çocukları korumaya yönelik çıkarılan kanun ve tüzükleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Çağlar, 1982, s. 7);

- 03.03. 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu
- 07.04.1924 tarih ve 68 sayılı Köy Kanunu
- 01.02.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanuni Medenisi
- 21.06. 1927 tarih ve 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu
- 04.06. 1929 tarih ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu
- 14.04. 1930 tarih ve 1412 sayılı Belediyeler Kanunu
- 24.04.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- 12.11.1933 tarih ve 15264 sayılı Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi
- 04.07.1934 tarih ve 15264 sayılı Polis Vazife ve Salahiyeti Nizamnamesi
- 08.06.1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu

Cumhuriyet döneminde ele alınan bu kanunların yanı sıra tek parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubunda Prof. Fahri Ecevit'in başkanlığında korunma ihtiyacı olan çocukların sorunlarının saptanması ve buna yönelik bir kanun tasarısının hazırlanması amacıyla 30 kişiden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Komisyon söz konusu amaç doğrultusunda çalışmasını tamamlayarak kanun tasarısını Saraçoğlu hükümetine teslim etmiştir (Çağlar, 1982: 7). Ancak II. Dünya Savaşı'nın etkileri yeni dünya düzeni gibi nedenler yüzünden doğrudan doğruya korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hazırlanan kanunlar II. Dünya Savaşından sonra ele alınmıştır.

1920'li yıllarda Erken Cumhuriyet döneminin bir sosyal hizmet kurumu rolünü üstlenen Himaye-i Eftal Cemiyeti'nin "Çocuk Davası" olarak literatürde anılan felsefi ile elde kalan çocukları yaşatmak, eğitmek, zeki, zinde ve kültürlü Cumhuriyet'in gülbüz Türk çocuğunun yetiştirilmesini gaye edinmiştir. 1921 yılında Yirmi liralık temsili bütçesi ile oldukça kısıtlı imkânlarla kurulan cemiyet, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, TBMM ve hayırseverlerin kesintisiz desteklerinin yanı sıra cemiyetçe düzenlenen etkinliklerden, cemiyetin sahip olduğu gayrimenkul ve işletme gelirleriyle söz konusu dönem içerisinde Anadolu'da hem hizmet çeşitliliği hem de şube açısından yaygınlaştığı görülmektedir (Atatürk Ansiklopedisi, 2023). Bununla birlikte cemiyet faaliyetlerinin 1923-1925 yılları arasında Anadolu'da her ilde şube açılarak yaygınlaşmasının yanı sıra ideal anlamda dönem şartları dahilinde çok yönlü çocuk hizmetleri verebilecek bir kapasiteye ulaştığı da ifade edilmektedir. Diğer taraftan ülkenin birçok yerinde 0-6 yaş grubundaki çocuklar için çocuk yuvalarının açılması da bu dönemde gerçekleşen önemli atılımlar

arasındadır (Çağlar, 1982, s. 4). 1934 yılının son aylarına gelindiğinde ise dildeki sadeleşme akımının etkisiyle Çocuk Esirgeme Kurumu adını alan Erken Cumhuriyet döneminin bu güzide kuruluşunun otonomisini gerçekleştirmek ve gelirlerini artırmak üzere 1935 yılında Ankara’da Kavacık Suyu İşletmesi’ni işlettiği ve Kıbrıs pullarını bastırdığı görülmektedir Kurumun çocuklara yönelik genel hizmetlerinin yanı sıra söz konusu dönem dahilinde 1940’lı yıllarda İstanbul Serseri ve Satıcı Çocuklar Projesini gerçekleştirdiği yine bu dönemde öne çıkan faaliyetleri arasındadır (Sarıkaya, Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, 2021).

Cumhuriyetin ilanından sonra yoksul ve kimsesiz çocuklar için ilk karma girişim 31 Ocak 1928 yılında kurulan ve Bakanlar Kurulunun 12 Aralık 1939 tarih ve 2/12441 sayılı kararı ile kamuya yararlı kabul ettiği Türk Eğitim Derneği eliyle gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan bu dönemde korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik mahalli idarelerinde çeşitli girişimlerinin olduğu görülmektedir. Bunlar İstanbul Belediyesine ait Cibali ve Ortaköy Fukaraperver Cemiyetleri, İstanbul valisi Muhittin Üstündağ’ın teşebbüsüyle kurulan Galata Çocuk Kurtarma Yurdu ve İzmir Belediyesince kurulan Çocuk Sevenler Derneği’dir (Çağlar: 1982, s. 6). Bu dönemde dikkat çeken bir diğer gelişme ise suça karışmış olan çocuklar üzerinedir. Bu çerçevede suça karışmış çocuklar için ilk Çocuk Islah Evinin 1 Şubat 1938 tarihinde Edirne’de açılması yine bu dönemde gerçekleştirilen faaliyetler arasındadır (Çağlar, 1982, s. 4).

Anadolu’da yeni kurulan cumhuriyet rejiminin kuruluşundan 1950’lere kadar olan dönem boyunca çocuk meselesine yönelik hem ciddi kaygıları hem de oldukça önemli atılımların olduğu görülmektedir (Kocabıyık, 2019, s. V). Nitekim Türkiye Cumhuriyeti’nin söz konusu dönemde amblemi haline getirilen “Çocuk Davası” bu durumun tipik örneği niteliğindedir. Ancak çocukların sorunlarına yönelik her ne kadar yoğun bir mesai harcanmış olsa da 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, Osmanlı’dan kalan borçlar, yeni devletin inşası için gereken sermaye gibi mali nedenlerin yanı sıra cumhuriyetin çocuğa yüklediği değer toplumdaki kitlesel düzeyde destek verecek şekilde karşılığının olmayışı Cumhuriyetin ilk döneminde istenilen düzeye çekilmemesine neden olmuştur (Çiçek, 2020, s. 965). Diğer taraftan 1930’lu ve 1940’lı yıllarda ilköğretime özel bir önem verildiği görülmektedir. Yoksulluğun okullarda daha görünür hale gelmesiyle bu dönemde yeni rejim çocuk koruma politikası bağlamında okullarda sivil toplum kuruluşları, dernekler gibi çeşitli desteklerinde yardımıyla çocuk yoksulluğuyla mücadele etmek ve ilgisini bu alana kaydırmak zorunda kalmıştır (Karatay, 2007, s. 165).

1946 - 1980 yılları arasında korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik çalışmalar

Çocuk koruma ile ilgili uygulamaların ve mevzuatın dönüşümünü gerek ulusal gerekse uluslararası gelişmelere paralel dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal konjonktüründen bağımsız düşünmek oldukça zordur. 1946 ile 1980 arası dönem Türkiye’de çocuk koruma sistemini ulusal düzeyde çok partili yaşama geçiş, 1961 Anayasası, ilk sosyal hizmet okulunun açılması vb. gelişmeler uluslararası düzeyde ise II. Dünya Savaşı’nın son bulması, kapitalizmin altın çağı ve petrol krizi gibi gelişmelerin etkilerinin olduğu söylenebilir.

Türkiye’de çocukların korunmasına yönelik olarak özel olarak çıkarılan ilk kanun “23 Mayıs 1949 tarihli 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun” dur (Serdar, 2000). Kanunda “korunma ihtiyacı olan çocuk” (korunmaya muhtaç çocuk) kavramı örtük bir şekilde de olsa tanımlanmaya çalışılmıştır. 5387 sayılı kanunun birinci maddesi “Beden, ruh, ahlâk gelişmeleri tehlikede olup ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan ve Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre haklarında korunma tedbirleri alınmasında zaruret görülen çocukların mahkeme kararıyla ve reşit oluncaya kadar bu kanunla belli edilen şartlar içinde bakılma ve yetiştirilerek meslek sahibi edilmeleri köy ihtiyar heyetleri, mahallî belediyeler, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığınca sağlanır.” şeklinde bir tanımlama ve görevlendirme yapmıştır. İlgili kanun maddesi incelendiğinde korunma tedbiri alınan çocukların bakımı, korunması ve yetiştirilmesi konusunda yerel yönetimler (köy muhtarı, ihtiyar heyeti ve belediyeler), Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığınca görevler verilmiştir.

5387 sayılı kanun 2. maddesi "... mahallin en büyük millî eğitim memuruna haber verilir. Millî Eğitim memuru çocuğun durumuna göre gerekli tedbirleri aldirmekle beraber keyfiyeti derhal mahkemeye bildirir." ifadesi ile korunma ihtiyacı olan çocukların tespitinde nasıl bir yol izleneceğini göstermektedir. Dahası çocuğun koruma altına alınması için mahkeme kararını şart koşmaktadır. 5387 sayılı kanun korunma ihtiyacı olan çocuğun bir aileye veya bir kurum (çocuk bakım yurdu) bakımına yerleştirilmesi öngörmekte ve "çocuğun bakımı, korunması, iş ve güç sahibi" (5387 S.K. 3. madde) olmasını hedeflemektedir (Gölcüklü, 1957). Kanun çocukların yaşı ile ilgili bir tanımlama yapmasa da okul çağına kadar olanların bakım ve korunmasını sağlamak üzere (çocuk bakım yurtları) kurma görevini Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına vermiştir. Okul çağı gelen çocukların ise bakım, korunma ve eğitimi ile uğraşmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurumlar (yetiştirme yurtları) kurması planlanmıştır.

Her ne kadar 5287 sayılı kanun çocukların korunmasına yönelik ilk özel kanun olsa da yeterli olmadığı için 1957 tarih 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanunun yasallaşması ile yürürlükten kaldırılmıştır (Zevkliler, 1968). 6972 sayılı kanun ile mahalli düzeyde (belediyeler ve il özel idareleri) Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri kurulmuş ve çocuklara yönelik sosyal hizmetler sunumu gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Karataş vd., 2004).

6972 sayılı kanun korunmaya muhtaç çocuk kavramını 5287 sayılı kanunun aksine açıkça tanımlama yoluna gitmiştir. Buna göre korunmaya muhtaç çocuk "beden, ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olup ana ve babasız; ana ve babası belli olmayan, ana ve babası tarafından terk edilen; ana ve babası tarafından ihmal edilip fuhşa, dilencilige, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz bulunan çocuklardır." (Elmacı, 2019). Kanun ayrıca okul öncesi ve okul çağı çocuklarda bir yaş sınırlaması getirmiştir. 0-6 yaş çocukların (okul öncesi) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından kurulan çocuk bakım yurtlarında, 7-18 yaş arasındaki (okul çağı) çocukların ise Millî Eğitim Bakanlığına bağlı yetiştirme yurtlarına yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı - ASHB, 2023; Zevkliler, 1968).

6972 sayılı kanun korunmaya muhtaç çocuğa yönelik olarak iki tedbir öngörmektedir. Bunlardan birincisi çocuğun bir ailenin yanına yerleştirilmesi (evlat edinme ve koruyucu aile uygulaması), ikincisi ise çocuğun bir kuruma (yetiştirme yurdu veya Millî Eğitime bağlı yurtlar) yerleştirilmesidir (Zevkliler, 1968). 6972 sayılı kanun 2828 sayılı sosyal hizmetler kanunu yasalasınca kadar yürürlükte kalmıştır (Türkmen, 2015). Diğer taraftan Karataş vd. (2004)'ünün da belirttiği üzere hem 5387 sayılı kanun hem de 6972 sayılı kanun korunmaya muhtaç çocuklar sorununa bütüncül bir yaklaşımdan yoksundur. Bu duruma etki eden bir faktörün Türkiye'de sosyal hizmet biliminin ve mesleğinin gelişimin geç ortaya çıkmasından olabilir.

1946 ile 1980 arası dönemde çocuk koruma sistemine ilişkin önemli bir gelişme ise 1961 Anayasasıdır. 1961 Anayasası devleti "Sosyal Devlet" olarak tanımlaması hem dezavantajlı nüfus grupları hem de çocuk koruma sistemleri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Aslında dönemin uluslararası konjonktürü göz önüne alındığında bu durum son derece olağandır. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin refah sağlamada önemli ve hatta en başat rolü üstlenmeleri Türkiye'de de benzer politikaların izlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda 1963 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün kurulması, 274 Sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, I. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963- 1967) sosyal yardım, sosyal sigortalar ve sosyal güvenlik haklarının tanımlanması bu gelişmelerden bazılarıdır (Yörük, 2021). Dahası Türkiye'de koruyucu aile uygulaması 1961 yılından itibaren başlamıştır (Yolcuoğlu, 2009).

1959 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Bildirgesi ışığında "Türk Çocuk Hakları Bildirisi" 28 Haziran 1963'te UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından kabul edilmiştir (Beydağ Kaymakamlığı, 2023). Türk Çocukları Hakları Bildirisinin, tüm anne ve babalar ile özel ve resmî kurumlara uyulması gereken temel ilkeler doğrultusunda baskıyı öngören bir belgedir (Kobat, 2009). Bildirinin kaynakları arasında 1961 Anayasasının 10. 14. 35. 43. 48. 49. ve 50. maddeleri belirtilmiştir (Kobat, 2009).

1946 ile 1980 arası dönemde çocuk koruma sistemine ilişkin bir diğer önemli gelişme ise 1959 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde Sosyal Hizmetler Enstitüsü'nün açılması ve 1961 yılında bu

enstitüye bağlı Sosyal Hizmetler Akademisinin açılmasıdır (Karataş vd., 2004; Taşgın ve Özel, 2011). 1967 yılında ise Hacettepe Üniversitesinde yılında ikinci okul (Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler) açılmıştır (Alptekin, Topuz ve Zengin, 2017).

Çocuk koruma politikalarına bağlı olarak Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde Türkiye'de ilk çocuk bürosu 1962 yılında İstanbul'da kurulmuştur (Dalda, 2017). Emniyet Genel Müdürlüğünün yayınladığı genelge ile 18 yaşından küçük evden kaçmış çocuklar bu bürolara teslim edilmekteydi (Öntaş, 2008). Bu dönemdeki gelişmelerden bir diğeri ise BM Çocuk yılının da etkisi ile 1979 tarihinde 2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri Kanunu kabul edilmiş ve 1982 yılında yürürlüğe girmiştir (Karataş vd., 2004).

1980-2023 yılları arasında korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik çalışmalar

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) 27.05.1983 tarihinde 2828 sayılı kanunla kurulmuştur (Shçek Kanunu, 1983). SHÇEK mevcut sosyal hizmet kurumlarının modern ilkeler çerçevesinde yeniden düzenlenmesi amacıyla oluşturulmuş bir kombinasyonu ortaya koymuştur. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu başta çocuklara ilişkin olmak üzere sosyal hizmetler ve sosyal yardım içerikli diğer hizmetler dahil olmak üzere sosyal hizmet unsurlarını bir araya getirmiştir (Çengelci, 1998; akt., Elmacı, 2019).

Bu kanun kapsamında SHÇEK'e verilen görevler şunlardır.

i) Sosyal yardım ve hizmetlerine ilişkin usul ve esasları sosyal hizmetlerin mevcut politikası ve hedeflerine uyumlu şekilde belirlemek, buna yönelik çalışma planı ve uygulamaya yönelik programları oluşturmak, uygulamaya koymak, bu kapsamda bağlı bulunulan bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında bakanlık adına gerekli koordinasyonu ve iş birliğini temin etmek (Türkmen, 2015).

ii) Bunun yanı sıra korunma, bakım ve yardım ihtiyacı içinde olan çocuk, engelli ve yaşlı bireyleri tespit etmek, korumak, bakımlarını sağlamak, yetiştirmek ve rehabilitasyonlarının gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan hizmetleri uygulamaya koymak (Türkmen, 2015).

2828 sayılı SHÇEK kanunu beraberinde birtakım değişiklikleri getirmiştir. Örneğin daha önce korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili hizmetler yerel yönetimlerin sorumluluğunda iken kanunla beraber tüm yetki SHÇEK Genel Müdürlüğüne verilmiş bu durum hizmetlerin tek bir yerden ve merkez üzerinden yürütülmesini ve denetlenmesini mümkün kılmıştır (Akyüz, 2000; akt. Elmacı, 2019). Kanun kapsamında koruyucu – önleyici hizmetlerin yanı sıra aynı nakdi yardım, koruyucu aile, evlat edinme ve kuruluş bakımı hizmetleri yer almıştır. SHÇEK bu kapsamda hizmetlerini merkezi yönetim kapsamında illerdeki birimler ve taşrada bulunan uzantıları aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmıştır (Elmacı, 2019). SHÇEK'in yürürlükte olduğu dönemde hakkında herhangi bir nedenle korunma kararı verilen çocuklara ilişkin hizmetler genel itibariyle çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları üzerinden yürütülmeye çalışılmıştır. O süreçte koruyucu aile sisteminin geliştirilmesi istenmiş ancak beklenen sonuçlara ulaşılamamıştır (Elmacı, 2019).

Korunma ihtiyacı içinde bulunan çocuklara ilişkin hizmet verecek kuruluşlara yönelik esaslar bağlı bulunulan bakanlığın talimatları doğrultusunda 1985 yılında şu şekilde belirlenmiştir:

- a) 0-6 yaş çocuk yuvası
- b) 7-12 yaş çocuk yuvası
- c) 13-18 yaş erkek yetiştirme yurdu (okula giden)
- ç) 13-18 yaş kız yetiştirme yurdu (okula giden)
- d) 13-18 yaş mesleğe yönelik erkek yetiştirme yurdu
- e) 13-18 yaş mesleğe yönelik kız yetiştirme yurdu (Türkmen, 2015).

SHÇEK Genel Müdürlüğü'nün kurulduğu 1983 yılında korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin kuruluş sayısını gösterir tablo aşağıda sunulmuştur (Türkmen, 2015):

Tablo 1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 1983 yılı kuruluş sayıları

Kuruluş	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Yuvaları	44	5520
Yetiştirme Yurtları	81	11252
Toplam	125	16772

1990'lı Yıllar

Türkiye’de çocuk koruma alanındaki çalışmalar özellikle BM. Çocuk Hakları Sözleşmesinin (ÇHS) 14.09.1990 tarihinde imzalanmasından sonra hız kazanmış ve daha çok hissedilmeye başlanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında oluşturulan “Çocuk Hakları Komisyonu” bu çerçevede oluşturulan ilk komisyon olma özelliği taşımaktadır. BM. Çocuk Hakları Sözleşmesinin TBMM’de oylanıp resmî gazetede yayınlanmasından sonra daha önce korunma ihtiyacı olan çocuklara hizmet verilen kuruluşların bağlı bulunduğu resmi kurumları destekleyen sivil toplum kuruluşları, bu gelişmenin ardından desteği doğrudan çocukların kaldığı kuruluşlara yöneltmeye başlamıştır (Dağlı, 2016; akt., Doğan & Özkan, 2021).

Sokak Çocukları Sorunu: Türkiye’de 1950’li yıllarda ortaya çıkan ve halen günümüzde de varlığını sürdüren iç göç ve çarpık kentleşme ile birlikte “1990’lı yıllarda” sokakta çalıştırılan ve yaşamını sürdüren çocuklar daha sık görünmeye ve kamuoyunda daha yoğun şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle o süreçte büyük kentlerde sayıları artan sokağa itilen çocuklara ilişkin olarak bir merkez açma zarurieti ortaya çıkmıştır. İstanbul’da 1990 yılında hizmete sunulan İstanbul Çocuk Misafirhanesi birtakım nedenlerle sokağı mesken edinen, evden kaçan ve her türlü risk içinde bulunan 7-18 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklarına hizmet etme amacı taşımıştır. Ancak SHÇEK, Adalet Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile işbirliği kapsamında açılan bu misafirhane bir takım nedenlerle başarılı olamamıştır (Güneş & Kalaycı, 2004; akt., Akkuş, 2016). Bu durum sokağa itilen çocuklara yönelik daha farklı bir kuruluş modeli hazırlığının temelini oluşturmuştur.

A-) Çocuk Gençlik Merkezleri (ÇOGEM): Sokağa itilen çocuklara yönelik olarak 1990 yılında İstanbul’da açılan ilk misafirhaneden istenilen sonucun alınamamasının ardından risk altındaki bu çocuklara ilişkin olarak Çocuk Gençlik Merkezleri (ÇOGEM) kuruluş modeli geliştirilmiştir. İlk Çocuk Gençlik Merkezi 1997 yılında hizmete açılmıştır (TBMM Araştırma Komisyonu, 2010a; akt., Akkuş, 2016).

ÇOGEM’ler eşler arası uyumsuzluk, ihmal, hastalık, yoksulluk, terk edilme, kötü alışkanlık gibi sebeplerle sokağa itilen, sosyal riskler karşısında savunmasız durumda bırakılan ya da sokakta çalıştırılan çocuk ve gençlerin geçici bir zaman diliminde rehabilitasyonlarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını temin etmek hedefiyle kurulan yatılı ve gündüzlü sosyal hizmet kuruluşu şeklinde tanımlanmıştır (SHÇEK Kanunu, md.3). Çocuk Gençlik Merkezleri (ÇOGEM) başta İstanbul olmak üzere büyük illerde sokağa itilen çocuklara odaklanmıştır. Bu merkezler; yatılı, gündüzlü ve yatılı-gündüzlü şeklinde üç gruba ayrılmıştır. Daha sonraki süreçte buna ek olarak ilk adım istasyonu ve gözlemevi şeklinde yeni birimlerde hizmete girmiştir (Salim, 2011). 2001 yılında Çocuk Gençlik Merkezlerinin işleyişine ilişkin olarak Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğin yayınlanmasının ardından sokağa itilen çocukları risklerden korumak, temel ihtiyaçlarını karşılamalarına imkan sunmak ve geçici olarak barınmalarını temin etmek amacı taşıyan Çocuk Gençlik Merkezlerinin sayısı artmıştır (Akkuş, 2016).

2000’li Yıllar: 2000’li yıllarda sokağa itilen çocukların dışında suça karıştırılan, suça itilen çocuklar konusunun ele alınmaya başlandığı ve bu kapsamda 2005 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun (ÇKK) kabul edildiği görülmektedir. Bu kanun kapsamında korunma ihtiyacı içinde olan çocuk; bedensel, zihinsel, ahlaki ve duygusal gelişimin yanı sıra bireysel güvenliği tehlikede olan, ihmal ya da istismara maruz kalan veya suç mağduru çocuk şeklinde nitelendirilmiştir (ÇKK, md.3/1). 5395 sayılı Çocuk Koruma

Kanunu birtakım temel ilkeleri öne çıkarmıştır. Bu kanun kapsamında; çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının teminat altına alınması, çocuğun üstün yararının göz önünde tutulması, çocuğun ve ailesinin herhangi bir sebeple ayrımcılığa maruz bırakılmaması, çocuğa ve ailesine gerekli bilgiler verilerek karar alma sürecine dahil olmalarının sağlanması.... gibi unsurların altı çizilmiştir (ÇKK, md.4).

SHÇEK tarafından suça sürüklenen çocuklara hizmet verilmesi amacıyla geliştirilen kuruluş modellerinden biri kısa adı KBRM olan Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleridir.

B-) Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM): Suça itildikleri belirlenen çocukların davranış sorunlarını ortadan kaldırmak amacıyla rehabilitasyon süreci bitene kadar geçici olarak bakım ve korunma ihtiyaçlarının temin edildiği, bu zaman zarfında çocuğun ailesi, yakınları ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine ilişkin çalışmalar yapıldığı, 7-18 yaş aralığında bulunan kız ve erkek çocukları için ayrı ayrı dizayn edilen yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak nitelenmiştir (md.4/1) (KBRM yönetmeliği, 2009).

2000’li yılların başı aynı zamanda istismar mağduru çocukların konusunun da ele alındığı ve bu grupta bulunan çocuklara ilişkin ayrı bir hizmet modelinin gerekli olduğu düşüncesinin öne çıktığı bir dönem olmuştur. Bu kapsamda istismar mağduru çocuklara yönelik olarak Bakım Sosyal ve Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM) hizmete açılmıştır.

C-) Bakım Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM): Duygusal, cinsel ve/veya fiziksel istismara maruz kalmış çocukların yaşamış oldukları olaylardan kaynaklanan travma ve/veya davranış problemlerini ortadan kaldırmak maksadıyla rehabilitasyon süreci tamamlanana kadar geçici bir zaman diliminde bakım ve korunmalarının temin edildiği, bu süreçte aile, yakın çevre ve toplumla iletişimlerinin düzeltilmesine ilişkin çalışmalar yapıldığı, 7-18 yaş arası kız ve erkek çocuklara yönelik ayrı ayrı yapılandırılan kuruluşlardır (md.4-ek bend) (KBRM yönetmeliği, 2009).

Süreç içinde Çocuk Gençlik Merkezi, Koruma Bakım Rehabilitasyon Merkezi ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerinde verilen hizmetlerin bütünlüğünün sağlanması ve çocukların damgalanmasının önüne geçilmesi amacıyla adı geçen bu kuruluşlar 29.03.2015 tarihinde resmi gazetede yayımlanan Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği kapsamında tek çatı altında toplanmıştır.

2011 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu lağvedilerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlık 2018 yılında önce Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2021 yılında ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adını almıştır.

D-) Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM): Suça itilmesi, suçun mağduru olması ya da sokakta tehlikelerle karşı karşıya kalması nedeniyle haklarında ilgili mahkeme tarafından bakım tedbiri kararı verilen çocuklara yönelik olarak; psiko-sosyal destek ihtiyacı içinde olan çocuklara bu ihtiyaçları karşılanıncaya kadar geçici bir zaman diliminde bakım ve korunmalarının temin edildiği, bu süreç içinde aile, yakın çevre ve toplumla ilişkilerinin onarılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirildiği, çocukların mağduriyet, suça itilme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılmış ya da ihtisaslaştırılmış yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (md.3/d) (Çodem yönetmeliği, 2015). Çocuk Destek Merkezlerinde; suça itilen çocukların yanı sıra; sokağa itilme, gebelik, madde kullanımı, refakatsiz durumda bulunma vb. nedenlerle hakkında bakım tedbiri kararı verilen çocuklara yaş grupları (11-14 ve 15-18) ile cinsiyet durumları göz önünde tutularak hizmet sunulmaktadır (Keçe, 2018).

E-) Çocuk Evleri: Çocuk Evleri modeli; Türkiye’de çocuk koruma sistemine ilişkin oluşturulan, kurum bakımı modeli içinde en sağlıklı hizmet modeli olarak görülmektedir. Ailesinin yanında kalması mümkün olmayan çocukların aile ve sosyal çevre ortamında korunma ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla oluşturulan bir modeldir. Bu yeni yöntemle çocukların toplumsal yaşama ve bireyle ilişkilere hazır biçimde yetiştirilmeleri hedeflenmiştir (Salim, 2011). Çocuk evleri 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından açılmaktadır. Gerçek ve tüzel kişiler sadece işbirliği protokolü imzalamak koşuluyla destek sunabilmektedir (ASHB, 2023). Kışla tipi kuruluş tipinden çıkılarak

çocukların kendi yaşlılarıyla bir arada aile ortamına benzer bir yerde bakımlarının sağlanması çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimleri adına son derece önemli bir atılım olarak değerlendirilmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Yıl Sonu Çalışma Raporuna göre 2021 yılı sonu itibarıyla korunma ihtiyacı içinde olup barınma tedbiri kapsamında hizmet verilen çocuklara ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 istatistikleri

Kuruluş Tipi	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Evleri Sitesi	112	6160
Çocuk Evleri	1193	5649
Çocuk Destek Merkezi	66	1493
Toplam	1371	13302

Kaynak: (ASHB, 2022)

Tablo 3. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 yılı istatistikleri

Çocuğa Yönelik Hizmetler	Sayı
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan Çocuk	13.302
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen Çocuk	137.863
Toplam Evlat Edindirilen Çocuk	18.391
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk	8.459
Koruyucu Aile Sayısı	6.978
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan Çocuk	2.775

Kaynak: (ASHB, 2022)

Korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara yönelik olarak yatılı (residential) hizmet sunmanın dışında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından Koruyucu Aile ve Evlat Edinme hizmet modelleri de yer almaktadır.

Koruyucu Aile: 14.12.2012 tarihinde resmi gazetede yayınlanan Koruyucu Aile Yönetmeliğine göre koruyucu aile; bağlı buldukları il müdürlüklerinin denetimi altında belirli bir ücret karşılığında veya karşılıksız olarak çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi görevlerini üstlenen, aile atmosferi içinde çocuğun yaşamını tedarik eden, tercihen (j, k, s) bentlerine belirtilen eğitimlerden en az birini almış ve (a, e, r, ş) bentlerinde ifade edilen modeller kapsamında bulunan aile veya kişidir (md.4/h) (Koruyucu aile yönetmeliği, 2012). Koruyucu aile olabilmek için yasal şartlar şu şekilde özetlenmiştir; TC vatandaşı olmak, daimi olarak Türkiye'de ikamet etmek, 25-65 yaşları arasında olmak, en az ilkököl mezunu olmak, düzenli bir geliri bulunmak (ASHB, 2023).

Koruyucu ailelerin korunma ihtiyacı içinde olan çocukla ilgili sorumlulukları, kurumla olan ilişkileri, hizmet işleyişi ve çocuğa sunulan bu hizmet karşılığında aileye verilecek ücrete dair tüm işleyiş ve esaslara mevcut yönetmelikte yer verilmiştir (Türkmen, 2015). Koruyucu aile modeli birtakım nedenlerle aileleri yanında bakım ihtiyaçları sağlanamayan çocukların geçici ya da sürekli biçimde öz anne-babanın yerini alabilecek uygun aile veya kişilerin yanına yerleştirilmesi ve bu sürecin devletin ilgili birimleri tarafından denetlenmesini içermektedir (Elmacı, 2019). Koruyucu aile uygulaması Türkiye'de uzun yıllar evlat edinme sistemine yönelik bir uygulama olarak kullanılmıştır (Karataş, 2007).

Evlat Edinme: Evlat edinme mevcut durumu itibarıyla evlatlık olarak verilmeye uygun durumda olan bir çocuk ile durumu evlat edinmeye uygun olan kişi/eşler arasında hukuki bakımdan bağlar sağlanarak çocuk ile evlat edinen arasında çocuk-ebeveyn ilişkisinin tesis edilmesidir (Tunç, 2013; akt., Doğan & Özkan, 2021). Evlat edinmenin yasal koşulları şu şekilde ifade edilmiştir; i)Küçüğün evlat edinen birey tarafından en az bir yıl süreyle bakımının sağlanmış ve eğitiminin verilmiş olması; ii)Evlat edinmenin her koşulda küçüğün faydasına olması, evlat edinmenin diğer çocuklarının yararlarını hakkaniyete aykırı şekilde

zedelememesi; iii) Ayırt etme gücüne sahip durumda bulunan küçüğün bu konuda rızasının alınması; iv) Türk Medeni Kanununun 311. Ve 312.md’de ifade edilen durumlar hariç 309.md kapsamında belirtilen şekilde küçüğün hayatta olan anne ve babasının olurunun alınması; v) Evlat edinecek eşlerin en az beş yıl evli olması yada her ikisinin de otuz yaşını doldurmuş olması (ASHB, 2023). Türkiye’de 2019 yılında evlatlık olarak verilen çocuk sayısı devlet koruması altına alınarak kuruluş bakımına verilen çocuk sayısından daha yüksektir. Ülkemizde koruyucu aile sayısının çok düşük olmasının çocuğun belirli bir süre sonra yeniden ailesinin yanına dönme olasılığından kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Doğan & Özkan, 2021).

Sonuç

Türkiye’de Korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara yönelik hizmetlerin Cumhuriyet öncesi dönemden günümüze oldukça önemli aşamalardan geçtiği görülmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemde daha çok bireysel girişimler ve hayırseverlik teşkilatları üzerinden yürütülmeye çalışılan hizmetler Cumhuriyetin kurulmasından sonra giderek kurumsal bir kimliğe bürünmüş ve çocuklara sunulan hizmetlerde ulusal ve uluslararası kanunlar esas alınmıştır.

Türkiye’de özellikle BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin (ÇHS) imzalanması ve yürürlüğe girmesinin ardından çocuklara yönelik çalışmaların ve hizmetlerin ivme kazandığı ifade edilebilir. Çocukların korunma katılım yaşam ve gelişme haklarının devlet güvencesi altına alınmasını sağlayan ÇHS beraberinde yeni hizmet modellerinin ülkemizde uygulanmasına imkan sunmuştur.

Türkiye’de gelişen ve değişen toplumsal ve ekonomik koşullar, yaşanan düzensiz iç göç sonucunda kamuoyuna özellikle büyükşehirlerde yansıyan görüntüler 1990’lı yıllar itibarıyla önce sokağa itilen çocuklar, daha sonra da suça sürüklenen çocuklara ilişkin hizmet modellerinin uygulamaya konulmasını zorunlu kılmıştır. SHÇEK Genel Müdürlüğü’nün lağvedilerek 2011 yılında Kanun Hükümde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının (Mülga) kurulması ve Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığının Genel Müdürlüğe dönüştürülmesi çocuklara sunulan hizmetlerin güçlenmesine ve korunma ihtiyacı içinde olan çocukların kaldığı kuruluşların personel ve lojistik açıdan büyümelerine fırsat sunmuştur. Kışla tipi kuruluş tipinden hızla uzaklaşarak ev tipi bakım modeline (Çocuk evleri) geçilmesi, korunma ihtiyacı içinde olan çocukların aile atmosferi içinde bakımlarının sağlanmasını sağlamıştır. Türkiye’nin korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara yönelik hizmet modellerini günümüzün koşullarına ve şartlarına uyarlaması ve gelişmiş ülkelerdeki hizmet modellerinden yararlanılmasının çocukların üstün yararına olacağı düşünülmektedir.

Notlar

* Cemiyet’in kurulması açısından öne çıkan isimleri şu şekilde ifade etmek mümkündür. İsmail Canbulat, Muhtar Bey, Celal Derviş Bey, Osman Tevfik Bey, Kemal Derviş Bey, Adnan Bey, Servet Efendi, Nesim Mezalyah Efendi, Haralambadi Efendi, Doktor Rasim Ferid Bey, Mustafa Reşat Bey, Ahmet Emin Bey cemiyetin kurulabilmesi için hükümete başvuruda bulunur. Hükümetten gerekli izinin alınması üzerine Cavid Bey, Ahmet Hakkı Bey, Orfanidis Efendi, Arif Bey, Doktor Ömer Fuad Paşa, Emanuel Karasu Efendi, Mustafa Asım Bey ve Noradinkyan Efendi kurucular grubuna katılmışlardır. Oluşturulan kurucular kurulu ilk toplantısını 1 Mayıs 1333 (1917) tarihinde gerçekleştirmiştir. Cemiyet, 1917’ yılında Samsun, İzmit, Üsküdar, Beyoğlu, Haliç, Kadıköy, Bakırköy, 1918 yılında Konya, Yeniköy, 1920 yılında Kırklareli şubelerini açarak hizmetlerini yaygınlaştırmıştır. Bu şubelerin yanı sıra değişik tarihlerde Musul, Erzurum, Eskişehir, Kastamonu ve Bolu şubeleri açılmıştır. Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1920 yılında Londra, 1921 yılında Cenevre’de uluslararası toplantılara temsilci gönderdiği görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023: <https://www.aile.gov.tr/samsun/hakkimizda/tarihce/>

Kaynakça

- Akkuş, P. (2016). Sosyal Risk Altındaki Çocuklar İçin Sosyal Hizmetler: 2000 Sonrasına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çocuk ve Medeniyet*, 2: 57-79
- Alptekin, K., Topuz, S. & Zengin, O. (2017). Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminde Neler Oluyor?. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(2): 50-69.
- Altun, M. (2020). *157 Yıllık Bir Eğitim Geleneği Darüşşafaka Tarihine Bir Yolculuk*, Darüşşafaka Cemiyeti.
- ASHB. (2022, Eylül 10). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kurumsal istatistik. <https://www.aile.gov.tr/media/131765/kurumsal-istatistik-2022.pdf>
- ASHB. (2023, Eylül 11). Kurum hakkında. <https://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/kurum-hakkinda/>
- ASHB. (2023, Eylül 11). Yıl Sonu Raporu - 2021 yılı istatistikleri. <https://www.aile.gov.tr/media/131765/kurumsal-istatistik-2022.pdf>
- ASHB. (2023, Eylül 10). Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Evleri Ve Çocuk Hakları. <https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari/>
- ASHB. (2023, Eylül 28). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kurum hakkında. <https://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/kurum-hakkinda/#:~:text=1983%3A%20Sosyal%20Hizmetler%20ve%20%20C3%87ocuk,Esirgeme%20Kurumu%20taraf%C4%B1ndan%20y%C3%BCr%C3%BCt%C3%BClmeye%20ba%C5%9Fland%C4%B1.>
- Bay, A. (2014). Osmanlı toplumunda Evlatlıklar ve Hukukî Durumları. *Turkish Studies*, 9(4): 149-163.
- Beydağ Kaymakamlığı. (2023, Eylül 14). Türk Çocuk Hakları Bildirisi. <http://www.beydag.gov.tr/turk-cocuk-haklari-bildirisi>
- Çağlar, D. (1982). II. Atatürk ve Cumhuriyet Devrinde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım ve Öğretim Olanakları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 15(2): 1-21.
- Çelikdemir, M., Arıkan, M., (2022). Osmanlı’da Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve Vesayet Kurumu: Ayıntâb’daki Uygulaması, *Gaziantep Üniversitesi Ayıntâb Araştırmaları Dergisi*, 5(1): (1750-1806).
- Çiçek, N. (2020). Erken Cumhuriyet Döneminde Kimsesiz Çocuklar Olgusuna Dair Bir Vaka Takdimi ve Analizi. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 60(2): 958-988.
- Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği (2015). Resmi Gazete. <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). Mevzuat. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>
- Dalda, A. (2017). Türkiye’deki Korunmaya Muhtaç Çocukların Sosyal Hayattaki Yerlerini Belirleyen Yasal Düzenlemeler ve Bunların Uygulanması (1923-2016) [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Darülaceze (2023, Eylül 12). Kuruluş amacı. [darulaceze.gov.tr](https://www.darulaceze.gov.tr), <https://www.darulaceze.gov.tr/kurulus-amaci/>
- Doğan, B. & Özkan, Y. (2021). Almanya ve Türkiye’de Karşılaştırmalı Olarak Çocuk Koruma Politikaları: Türkiye’de Çocuk Koruma Hizmetlerinin Yüklenicilere Kısmen Devredilmesine Yönelik Bir Öneri. *Turkish Studies Social Sciences*. 1967-1985

- Elmacı, D. (2019). Türkiye’de Koruma Altındaki Çocuklara Yönelik Çocuk Koruma Kuruluşlarındaki Değişimler. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*: 3(2), 33-59.
- Erkan, A.R. & Erkan, G. (1987). Darüleytamlar. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 5(1): 61-68.
- Gölcüklü, F. (1957). Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında 5387 Sayılı Kanun ve Tatbikattan Bir Örnek. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 12(02), https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000308
- Karataş, K. (2007).Türkiye’de çocuk Koruma Sistemi Ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2): 7-19.
- Karataş, K., Acar, H., Gökçearsan, E. & Acar, Y. B. (2004). Türkiye’de Çocuğun Korunması: Osmanlı’dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(1): 15-25.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu,[Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Keçe, H. (2018). Çocuk Destek Merkezlerinde Yaşayan Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklarının Kaygı Düzeyleri [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Kesgin, S. (2016). Osmanlı’nın Son Döneminde Kimsesiz Ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Eğitimi Ve Toplum Kazandırılması: Kastamonu Örneği. *Dini Araştırmalar* 19(50), 135-158 . <https://doi.org/10.15745/da.280607>
- Kobat İ. B. (2009). Ulusal Ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu Ve Nedenleri [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Kocabıyık, M. O. (2019). Cumhuriyet Dönemi Çocuk Koruma Politikaları (1923-1950) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği (2009). Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/09/20090904-14.htm> Erişim tarihi: 11.09.2023
- Koruyucu Aile Yönetmeliği (2012). Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm> Erişim tarihi: 15.09.2023.
- Öntaş, Ö. C. (2008). Çocuk Adalet Sistemi ve Çocuk-Polis İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(2): 21-37.
- Özbek, N. (1999). II. Abdülhamit ve Kimsesiz Çocuklar Darülhayr-I Âli”, *Tarih ve Toplum*, 82: 11-20.
- Özkan, S. (2006). Türkiye’de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytamı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 19: 211-229.
- Özüçetin, Y. & Sanatasan, Ş. (2021). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Çocuk Korunmasına İlişkin Yaklaşımlar Ve Yasal Gelişmeler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 120: 1-24.
- Sarıkaya, M. (2004). Bir "Çocuk Kasabası" Sarıkamış. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (23): 237-243.
- Sarıkaya, M. (2021, Kasım 19). T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı. 9 Eylül, 2023 tarihinde T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı: [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiyehimayeietfalcemiyeti/#:~:text=Bug%C3%BCnk%C3%BC%20Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k%20Sosyal%20Hizmetler%20%C3%87ocuk,kimsesiz%20%C3%A7ocuklar%C4%B1%20koruma%20g%C3%B6revini%20%C3%BCstlendi.adresinden alındı](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiyehimayeietfalcemiyeti/#:~:text=Bug%C3%BCnk%C3%BC%20Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k%20Sosyal%20Hizmetler%20%C3%87ocuk,kimsesiz%20%C3%A7ocuklar%C4%B1%20koruma%20g%C3%B6revini%20%C3%BCstlendi.adresinden%20alındı)
- Serdar, İ. (2000). *Koruyucu aile. Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan*, İzmir, 467-508.

- Sosyal Hizmetler Kanunu (2828). (1983). Mevzuat. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi: 05.09.2023
- Taşğın, N.Ş. & Özel, H. (2011). Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22 (2), 175-190.
- Öztürk, C. (2023, Eylül 14). "Islahhane", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/islahhane>
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023, Eylül 7). T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İnternet Sitesi: <https://www.aile.gov.tr/samsun/hakkimizda/tarihce/>
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2023, Eylül 15). Çocuk tanımı. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkmen, B. (2015). Sosyal hizmet tarihi. http://www.bekirturkmen.com/dosya/Sosyal_Hizmet_Tarihi.pdf Erişim Tarihi: 13.09.2023
- Ünal, V. (2017). Osmanlı Döneminde Sosyal Hizmetlerin Gelişimi ve Kurumsal Yapı. Ö. Özgür (Ed.). *Sosyal Hizmet Tarihi* içinde, (ss.204-230). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını (Isbn:978-975-442-952-7).
- Yıldız, M. (2017). İslam Dünyasında Sosyal Hizmet Anlayışı ve Kurumlarının Ortaya Çıkışı. Ö. Özgür (Ed.). *Sosyal Hizmet Tarihi* içinde, (ss.177-203). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. (Isbn-978-975-442-952-7).
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18): 43-58.
- Yörük, E. S. (2021). Sosyal Devlet Anlayışı Ve Türkiye'deki Gelişimi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(11), 166-179.
- Zevkliler, A. (1968). Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1): 173-236.